

THE QUEST FOR PEACE В ТЪРСЕНЕ НА МИРА

International Conference

Celebrating Pacem in Terris
and its Legacy,
Sixty Years Later

Българска академия на науките
Bulgarian Academy of Sciences

Международна конференция

Отбелязване
на 60-годишнината
на Мир на земята

PONTIFICIO COMITATO
DI SCIENZE STORICHE

Tuesday, 20 June 2023, 9.00-17.00

“Prof. Marin Drinov” Hall,
Bulgarian Academy of Sciences
1 “15 Noemvri” Str., Sofia

Вторник 20 юни 2023, 9.00-17.00

КАТОЛИЧЕСКИ НИКОПОЛСКИ
ДИОЦЕЗ
DIOECESIS NICOPOLITANA

Зала „Проф. Марин Дринов“ (Голям салон),
Българска академия на науките,
ул. „15 ноември“ № 1

П

Модератор

- Доц. г-р Кирил КАРТАЛОВ, член-кореспондент на Папския комитет за исторически науки

9.00-9.25

Откриване и встъпителни думи

9.25-9.45

Keynote Speech: Рефлексии върху***Racet in Terris*, 60 години по-късно**

- Н. Пр. Архиепископ Лучано СУРИАНИ, апостолически нунций в България и Северна Македония

9.45-10.30

Панел 1: Теологически рефлексии

- Н. Пр. Монс. Страхил КАВАЛЕНОВ, епископ на Никополската епархия
- Доц. г-р Паруш ПАРУШЕВ, ректор на Висшето духовно училище „Св. Тривелий“, София; почетен *Senior Research Fellow* на Международния богословски научен център, Амстердам
- Прот. г-р Добромир ДИМИТРОВ, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“; председател на Българската църковна община „Св. Иван Рилски“, Лондон

10.30-11.15

Панел 2: Философски рефлексии

- Проф. емеритус г.ф.н. Веселин ПЕТРОВ, Институт по философия и социология, Българска академия на науките
- Проф. г.ф.н. Владимир ГРАДЕВ, Софийски университет „Св. Климент Охридски“
- Г-н Тони НИКОЛОВ, главен редактор на портал и на списание „Култура“

11.15-11.30

Кафе пауза

11.30-12.15

Панел 3: Исторически рефлексии

- Преп. проф. г-р Роберто РЕГОЛИ, директор на Департамент „Църковна история“, Папски грегориански университет, Рим
- Проф. г-р Мирено БЕРЕТИНИ, Милански католически университет
- Доц. г-р Умберто КАСТАНИНО БЕРЛИНГИЕРИ, Пармски университет

12.15-12.30

Дебат

М

14.00-14.45

Панел 4: Политически рефлексии

- Проф. г-р Дамяно ПАЛАНО, директор на Департамент „Политически науки“, Милански католически университет
- Доц. г-р Евелина СТАЙКОВА-МИЛЕВА, и. г. ръководител на Департамент „Политически науки“, Нов български университет
- Д-р Антонио КАМПАТИ, Милански католически университет

14.45-15.30

Панел 5: Юридически, икономически и екологични рефлексии

- Доц. г-р Константин ТАНЕВ, Университет за национално и световно стопанство
- Проф. г.у.к.н. Виржиния ЖЕЛЯЗКОВА, Висше училище по застраховане и финанси
- Проф. емеритус г-р Нешо ЧИПЕВ, Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания, Българска академия на науките

Р

15.30-16.00

Панел 6: Визуални рефлексии

- Доц. г-р Милена БЛАЖИЕВА, Софийски университет „Св. Климент Охридски“
- Г-жа Албена СПАСОВА, Национална художествена академия

16.00-16.30

Панел 7: Лидерство за мира: добри практики

- Г-жа Калина ПЕТКОВА, Managing Partner, Boyden Bulgaria
- Г-жа Стела УЗУНОВА, Principal, Boyden Bulgaria

16.30-16.45

Заклучителни думи: Образование за мир в епохата на кризи

- Н. Пр. г-н Костагин КОДЖАБАШЕВ, заместник-министър на външните работи

16.45-17.00

Дебат

19.00

КОНЦЕРТ ЗА МИРА

Камерна зала

Софийска опера и балет

бул. „Княз Александър Дондуков“ № 30

PACEM IN TERRIS

ЕНЦИКЛИКА НА ПАПА ЙОАН XXIII
ЗА МИРА МЕЖДУ ВСИЧКИ ХОРА,
ОСНОВАН НА ИСТИНАТА,
СПРАВЕДЛИВОСТТА,
ЛЮБОВТА
И СВОБОДАТА

11 АПРИЛ 1963

На почитаемите братя патриарси, примаси, архиепископи, епископи и другите свещенослужители в мир и съпричастие с Апостолическия престол, на духовенството и вярващите от цял свят, както и на всички хора с добра воля.

Почитаеми братя и възлюбени чеда, поздрав и Апостолически благослов!

1. *Мирът на земята* – дълбоко стремление на човешките същества от всички времена, може да бъде въведен и укрепен само при пълното зачитане на порядъка, установен от Бог.

Порядъкът във Вселената

2. Напредъкът на науките и откритията на техниката доказват, че сред съществата и силите, населяващи Вселената, властва удивителен ред. Те са свидетелство за величието на човека, който е открил този порядък и е създал подходящи средства, за да овладее тези сили и да ги използва в своя изгода.

3. Научният напредък и откритията на техниката показват преди всичко безкрайното величие на Бог, Който е създал Вселената и човека. Създал е Вселената, като е заровил в дълбините ѝ скриваща от знание и доброта, както прогласява Псалмотворецът: *Господи, Боже наш! Колко е величествено Твоето име по цялата земя!* (Пс. 8:1); *Колко са многобройни делата Ти, Господи! Всичко си направил премъдро* (Пс. 103:24). И е създал човека разумен и свободен по Свой образ и подобие (срв. Бит. 1:26), определяйки го като господар на Вселената: *Що е човек...? – възкликва още Псалмотворецът. Понизил си го с малко нещо спроти Ангелите: със слава и чест си го увенчал; поставил си го владетел над делата на Твоите ръце; всичко си покорил под нозете му* (Пс. 8:5-7).

Порядъкът сред човешките същества

4. Възхитителният порядък във Вселената продължава да е в крещящо противоречие с безпорядъка, властващ сред хората и народите, сякаш отношенията между тях не могат да бъдат правилно уредени освен чрез сила.

5. Творецът обаче е внедрил този порядък и в битието на хората – порядък, който съзнанието разкрива и ни налага безусловно да го следваме: *Делото на закона е написано в техните сърца, както тяхната съвест свидетелства* (Рим. 2:15). *Впрочем, как би могло да бъде по друг начин? Всяко Божие дело е и отражение на Неговата безкрайна мъдрост – отражение толкова по-блестящо, колкото по-високо е поставено в скалата на съвършенствата* (вж. Пс. 18:8-11).

6. Уклонът, в който често се изпада, се корени в обстоятелството, че можем да уреждаме отношенията на съжителство между човешките същества и съответните държавно-политически общности посредством закони, свойствени на ирационалните сили и елементи, присъщи на Вселената; докато всъщност законите, чрез които се регулират споменатите отношения, са от различно естество и трябва да се търсят там, където Бог ги е вписал, т.е. в човешката природа.

7. Такива са действителните закономерности, които сочат ясно как хората трябва да уреждат отношенията си в своето съжителство; как следва да се уреждат и управляват отношенията между гражданите и държавните власти в отделните политически общности; както и отношенията между отделните личности и политическите структури, от една страна, и световната общност, от друга, чието създаване днес настоятелно се изисква в името на всеобщото благо.

I. ПОРЯДЪКЪТ МЕЖДУ ЧОВЕШКИТЕ СЪЩЕСТВА

8. Всяко човешко същество е субект с права и задължения.

9. В основата на всяко благоустроено и плодотворно съжителство трябва да залегне принципът, че човешкото същество е личност, надарена с ум и свободна воля. Следователно човек притежава права и задължения, произхождащи непосредствено и едновременно от самата негова природа – права и задължения, които са универсални, ненарушими, неотчуждаеми (срв. Пий XII, Коледно радиопослание, 1942 г.²).

10. Освен това, ако се вземе под внимание достойнството на човешката личност в светлината на Божественото откровение, то ще ни се покаже несравнимо по-величаво, тъй като хората са били спасени чрез кръвта на Исус Христос и по Божие благоволение са станали чеда и приятели на Бог, и от Него обречени на вечна слава.

ПРАВАТА

Правото на съществуване и на по-достоеен жизнен стандарт

11. Всяко човешко същество има право на съществуване, на физически интегритет, на необходими и достатъчни средства за достоен жизнен стандарт, особено по отношение на прехрана, облекло, жилище, отгих, медицински услуги, съответни социални грижи. Освен това има право на помощ в случай на болест, инвалидност, вдовство, старост, безработица или всеки друг случай на загубване на средствата за преживяване поради обстоятелства, независещи от неговата воля (срв. Пий XI, Енциклика *Divini Redemptoris*, 1937 г.³).

Права, отнасящи се до морални и културни ценности

12. Всяко човешко същество има право на уважение към собствената личност, на добра репутация, на свободно търсене на истината, на изява на собствените си мисли, да създава и разпространява произведения на изкуството – в граници, позволени от нравствения закон и от всеобщото благо; и има правото да получава обективна информация.

13. В човешката природа се корени правото на съучастие в притежанието на културните блага, също и в правото на основно и подходящо професионално-техническо образование, съответстващо на степенята на развитие на държавата, чийто поданик е. Необходимо е да бъде удовлетворено изискването да се достигнат най-високите степени на образование въз основа на постигнат успех, така че човешките същества да заемат в обществения живот – в границите на възможното – дължности и да поемат отговорности според естеството на наклонностите си и на придобитите знания (срв. Пий XII, Коледно радиопослание, 1942 г.⁴).

Правото да се почита Бог според повелите на правдолюбивата съвест

14. Всеки има право да прославя Бог според повелята на собствената съвест и следователно въз основа на правото на избор на собствено и обществено вероизповедание. Това човешко право ясно потвърждава Латанций: *Създадени сме с цел да засвидетелстваме на Бога-Творец дължимата почит, да признаваме единствено Него и да Го следваме. Такава е милосърдната връзка, която към Него ни тласка и с Него ни свързва и от която произхожда самото наименование религия.*⁵ А нашият предшественик Льв XIII казва така: *Тази истинска и достойна за Божиите чеда свобода, извисяваща високо човешкото достойнство, е по-силна от всякакво насилие и гавра; и Църквата винаги я е търсила и ценяла. За такава свобода са се борили с безстрашно упорство апостолите, издигнали са я на висотата на закон с писанията си апологетите, осветили са я със собствената си кръв безчислените мъченици* (срв. Льв XIII, Енциклика *Libertas praestantissimum*, 1888 г.⁶). Правото на свобода при избора на собственото си положение

15. Човешките същества имат право на свобода при избора на собственото си положение, както и право да създават семейство при равнопоставеност на правата и задълженията между мъжа и жената; също и право да следват призивание към свещенослужение или църковен живот

(срв. Пий XII, Коледно радиопослание, 1942 г.⁷).

16. Семейството, основано на свободно сключен и неразтрогваем брак, е и трябва да се счита за естествено и най-съществено ядро на обществото. То трябва да се зачита от всякаква гледна точка: икономическа, обществена, културна и нравствена, които укрепват неговата устойчивост и улесняват изпълнението на неговата специфична мисия.

17. Родителите притежават преимуществено право в издръжката и възпитанието на децата (срв. Пий XI, Енциклика *Casti connubii*, 1930 г.⁸).

Права, отнасящи се до икономическия свят

18. На човешките същества са присъщи правото на свободна изява в областта на икономическата дейност и правото на труд (срв. Пий XII, Радиопослание по случай Петдесетница, 1941 г.⁹).

19. С тези права са неразривно свързани правото на неувреждаща физическото здраве работа, нравствените устои и цялостното развитие на погростащите, също и по отношение на жените правото на добри трудови условия, съответстващи на техните нужди и задължения като съпруги и майки (срв. Льв XIII, Енциклика *Rerum novarum*, 1891 г.¹⁰).

20. С достойнството на личността е свързано и правото да се извършват икономически дейности с чувство за отговорност (срв. Йоан XXIII, Енциклика *Mater et magistra*, 1961 г.¹¹). Освен това следва специално да се обърне внимание върху правото на заплащане на труда, съобразено с критериите за справедливост и следователно достатъчно – в размери, съответстващи на разполагаемото богатство, което да позволява на трудещия се и на семейството му жизнен стандарт, осигуряващ едно достойно човешко съществуване. По този повод нашият предшественик Пий XII се изразява така: *На личния дълг на индивида да полага труд, наложен от природата, съответства и природното право на всеки индивид да направи от труда средство за собственото и на семейството си препитание* (Пий XII, Радиопослание по случай Петдесетница, 1941 г.¹²).

21. С човешката природа е свързано и правото на частна собственост върху произведените блага: *право, представляващо и подходящо средство за утвърждаване на човешката личност и за поемане на отговорност във всички области, съществена предпоставка за ведра атмосфера в семейството и за мирно и порядъчно съжителство* (Йоан XXIII, Енциклика *Mater et magistra*, 1961 г.¹³).

22. Тук е подходящо отново да се припомни, че правото на частна собственост е органично свързано с някаква обществена дейност (срв. пак там¹⁴).

Правото на събиране и сдружаване

23. От органичната обществена нагласа на човешките същества произтича и правото им на събиране и сдружаване, както и правото да се създават в тези сдружения структури, считани за подходящи при изпълнението на определени задачи в името на конкретни цели (срв. Льв XIII, Енциклика *Rerum novarum*, 1891 г.; Пий XI, Енциклика *Quadragesimo anno*, 1931 г.; Пий XII, Апостолическо писмо *Sertum laetitiae*, 1939 г.¹⁵).

24. В енцикликата *Mater et magistra* с право е казано, че създаването на богата гама от сдружавания или организации – в преследването на цели, които отделните човешки същества не са в състояние да постигнат освен чрез сдружаване, – е онзи необходим и незаменим елемент, способен да осигури на човешката личност достатъчен простор за свободна изява и отговорност пред обществото (срв. Йоан XXIII, Енциклика *Mater et magistra*, 1961 г.¹⁶).

Право на емиграция и имиграция

25. Всяко човешко същество има право на свобода на движение и заселване в държавно-политическата общност, чийто гражданин е; също така има право да имигрира в други страни и да се установи да живее в тях, когато справедливи интереси го диктуват (срв. Пий XII, Коледно радиопослание, 1952 г.¹⁷). Обстоятелството, че някой е гражданин на определена държавно-политическа общност, не изпразва от съдържание неговата личностна принадлежност – всички сме членове на голямото човешко семейство и следователно в качеството си на граждани – на световната общност.

Права с политическо съдържание

26. От достойнството на личността произтича правото ѝ да участва активно в обществения живот и да дава личния си принос в осъществяването на всеобщото благо: *Човекът като такъв, далеч от това да е предмет и пасивен елемент от обществения живот, е и трябва да бъде и да остане субект, основание и цел на същия* (срв. Пий XII, Коледно радиопослание, 1944 г.¹⁸).

27. Основно право на личността е и законното опазване на собствените права, което трябва да е ефикасно, безпристрастно и основано на обективни критерии за справедливост. *От правния ред, установен от Бог, се вдъхновява и неотстъпното право на човек на правна защита и наред с това на една конкретна сфера на права, защитена от всякакъв произвол* (срв. Пий XII, Коледно радиопослание, 1942 г.¹⁹).

ЗАДЪЛЖЕНИЯТА

Нерушимо съотношение между права и задължения в самата личност

28. Току-що напомнените природни права, присъщи на самата личност, която им е подвластна, и съответният брой произтичащи оттук задължения намират своята хранителна среда и неразрушима сила в природния закон, който ги придава или налага.

29. Например правото на съществуване на всяко човешко същество е свързано с неговия дълг да се съхрани, живеейки; правото на достоен начин на живот е свързано с дълга да се живее почтено; правото на свобода в търсене на истинността е свързано с дълга да се открива правдата с оглед на все по-широкото ѝ и задълбочено опознаване.

Взаимосвързаност на правата и задълженията между различните хора

30. В съжителството между хората всяко природно дадено право на отделната личност предполага съответно такова задължение у всички други: задължението да се признава и зачита това право. Действително всяко основно право на личността извлича неунисожимата си нравствена сила от природния закон, който го е дал, но и който изисква някакъв дълг. Така че онези, които търсят и настояват да получат своите права, а забравят или не взимат достатъчно под внимание съответните задължения, рискуват да съзидат нещо с едната ръка, а с другата да го рушат.

При взаимно сътрудничество

31. Човешките индивиди, бидейки личности, са социални по природа. Тоест те са родени, за да съжителстват и да работят за благото едни на други. Това налага съжителството между хората да се осъществява в някакъв ред и взаимните права и задължения да бъдат признавани и прилагани; но изисква също от всеки човек да дава щедро своя принос за създаването и развитието на такава среда, при която правата и задълженията да се изпълват с все по-богато съдържание.

32. Не е достатъчно само декларативното признание и зачитане на правото на всяко човешко същество на средства за препитание; нужно е да се погрижим според собствените сили всеки индивид да разполага със средства за препитание в достатъчно количество.

33. Съжителството между човешките същества освен добре уредено трябва да бъде за тях и плодотворно. Това повелява те да признават и да зачитат съответните си права и да изпълняват съответните си задължения; но повелява също те да си сътрудничат по хилядите начини и степени, които гражданското общество допуска и поощрява.

Изисквания за отговорност

34. Достойнството, присъщо на всяко човешко същество, изисква човек да може да работи съзнателно и свободно. Поради това при отношенията на съжителство правата се упражняват и задълженията се изпълняват, многобройните форми на сътрудничество се осъществяват въз основа на лични решения, т.е. взети са по убеждение, по лична инициатива и в състояние на отговорност, а не по силата на принуда или натиск, произхождащи главно отвън. Съжителство, основано на насилствени отношения, не е хуманно. При такова положение е неизбежно личностите да се чувстват принуждавани или потискани, а не улеснени и поощрявани да развият и усъвършенстват сами себе си.

Съжителство в условия на истина, справедливост, любов и свобода

35. Съжителството между човешките същества следва да протича в среда, която плодотворно да допринесе за тяхното личностно достойнство, изградено върху истината, съобразно призова на апостол Павел: *Заради това, като отхвърлите лъжата, казвайте истината всеки на ближния си, понеже сме членове един другиму* (Еф. 4:25). Това изисква да бъдат откровено признавани взаимните права и съответните задължения. Става дума за съжителство, което е изградено на базата на справедливостта или при действително спазване на човешките права при доброволно изпълнение на съответните задължения; съжителство, поддържано живо от любовта, която прави все по-животрептящо общуването в областта на обмена на духовни ценности в условията на свобода, т.е. по начин, подходящ за достойнството на хора, подтиквани от собствената си рационална природа да поемат отговорност за своята дейност.

36. Човешкото съжителство, почитаеми братя и възлюбени чеда, трябва да бъде възприемано главно като духовно изискване: като обмен на познания в светлината на истината; като упражняване на права и изпълнение на задължения; като импулс и призив към нравствено добруване; като вечна нагласа да се възхищаваме на красотата във всички негови законни проявления; като постоянна нагласа за обмен помежду ни на най-доброто от самите нас; като стремеж към взаимен и все по-богат обмен на духовни ценности – ценности, в които да намерят своя вечен живот и своята основна ориентация културните волеизявления, социално-икономическите, тези на обществените институции, на политическите движения и режими, правните устройства и всички други външни елементи, чрез които се разклонява и изявява съвместното човешко съществуване в своето неизменно развитие.

Нравственият порядък, имащ за обективна основа истинския Бог

37. Порядъкът между човешките същества при съвместното съжителство е от морално естество. Става дума за порядък, който се основава на истината и се осъществява съобразно справедливостта, който изисква съжителството да бъде поддържано живо и трайно от любовта, в условията на свобода, при все по-нови и по-човеколюбиви равнопоставяния.

38. Въпреки всичко нравственият порядък – всемирен, абсолютен и неизменен в своите принципи – намира своята обективна основа в истинския Бог, трансцендентен и личен. Той е първата Истина и Висшето благо; следователно е най-дълбокият извор, откъдето само може да черпи своята неподправена жизненост едно съжителство между човешките същества, което да е порядъчно, съответстващо на тяхното достойнство като хора (срв. Пий XII, Коледно радиопослание, 1942 г.²⁰). По този въпрос с голяма яснота се изказва св. Тома: *Човешкият разум е норма на волята, по която*

се измерва и степента на доброто, заради обстоятелството, че произхожда от вечния закон, който се отъждествява с Божествения разум... Следователно е ясно, че добронамереността на човешката воля зависи много повече от вечния закон, отколкото от човешкия разум.

Знаци на времето

39. Три явления характеризират съвременната епоха.

40. Преди всичко това се отнася за социално-икономическия възход на трудовете класи. В първите фази на своя възход трудовете се са съсредоточили действията си главно в извоюване на социално-икономически права, после са засегнали политическите и накрая правото да се участва в подходящи форми и степени в извоюването на права в областта на културата и образованието. Днес във всички национални общности сред трудовете най-живо и действено е застъпено изискването те да не бъдат третирани като същества, лишени от разсъдък и свободомислие, изграчка в ръцете на чужд произвол, а да се знае, че са субекти или личности с права във всички области на съвместното съществуване, а именно в социално-икономическата сфера, в културата и в обществения живот.

41. На второ място се нарежда нещо познато на всички ни: навлизането на жената в обществения живот – може би по-забележимо застъпено сред християнските народи и по-малко сред народите с други традиции или цивилизация. У жената става все по-ясно и действено съзнанието за собственото достойнство. Осъзнала е, че не може да позволи да бъде считана или използвана като някакво средство, а настоява да бъде възприемана като личност както в битността ѝ на домакиня, така и като участница в обществения живот.

42. Накрая човешкото семейство, в сравнение с това от недалечното минало, днес представлява една дълбоко променена социално-политическа конфигурация. Вече не съществуват господстващи народи и поробени народи. Всички народи са се превърнали или се превръщат в равноправни членове на независими държавно-политически общности.

43. Човешките същества във всички държави и във всички континенти са граждани на автономна и независима държава или им предстои да станат такива. Никому не е приятно да се чувства зависим от политически сили извън собствената му национална общност или етническа група. Вече у голям брой човешки същества се решава комплексът за малоценност, влачещ се от столетия наред, докато у други се смекчава и върви към изчезване чувството за превъзходство, произтичащо от някаква наложена привилегия: била тя социално-икономическа, полова или произтичаща от влиятелно политическо положение.

44. Напротив, най-широко разпространено е схващането, че всички хора са равни въз основа на естествено си право, поради което расовите дискриминации вече не намират никакви основания, поне от гледна точка на разума и на науката. Това схващане съставлява крайъгълен камък в процеса на установяване на съжителство между хората, основано на гореизложените принципи. Когато у човешките същества избуят кънвовете на съзнание за техните права, в това самосъзнание не може да не възникне чувството за собствените задължения. Това убеждение възниква у субектите като израз на техните елементарни изисквания на човешки същества, родени с едни и същи права и задължения.

45. Когато отношенията на съжителство се представят под формата на права и задължения, хората обръщат поглед към света на духовните ценности и разбират какво са истината, справедливостта, любовта, свободата; осъзнават, че самите те са част от този свят. Те вече са на път да опознаят по-добре истинския Бог, трансцендентен и личен, да въздигнат отношението между самите тях и Бог като стабилна основа и като висша мярка в своя живот и в живота с другите.

II. ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ ЧОВЕШКИТЕ СЪЩЕСТВА И ОБЩЕСТВЕНИТЕ ВЛАСТИ В СИСТЕМАТА НА ОТДЕЛНИТЕ ПОЛИТИЧЕСКИ ОБЩНОСТИ

Необходимост от държавна власт и нейният божествен произход

46. Съжителството между човешките същества не може да бъде плодотворно уредено, ако в него няма власт, която да осигурява ред и да помага за общото благо в достатъчна степен. Тази власт, както учи св. Павел, произтича от Бог: *Няма власт, която да не е от Бога* (Рим. 13:1-6). Този текст на Апостола е тълкуван по следния начин от св. Йоан Златоуст: *Какво говориш? Нима всеки управляващ е създаден от Бог? Не, не бих казал; тук не става въпрос за отделни управляващи, а да управляваш сам себе си. Защото обстоятелството, че съществува власт и че има един, който заповядва, и друг, който изпълнява, не е нещо случайно, а е заповед на Божественото Провидение.*²² Бог е създал човешките същества общителни по природа. И тъй като не може да има общество, което да се направлява и поддържа, ако няма някой, който да стои начело и да го тласка успешно и единствено чрез законни средства към някаква обща цел; от това следва, че гражданското съжителство се нуждае от власт, която да го управлява, а това ни убеждава, че властта произхожда от Бог (Лъв XIII, Енциклика *Immortale Dei*, 1885 г.²³).

47. Властта не е безконтролна сила, а е умение да се управлява разумно, да се налага подчинение, изхождайки от нравствения закон, чието основание е Бог – първоначало и последна цел. *Самият абсолютен ред у човешките същества и техните цели, определящи ги като самостоятелни личности, т.е. субекти с нерушими задължения и права, като начало и край на техния обществен живот, обхваща и държавата като необходима общност, облечена с власт, без която не би могла да съществува, нито да процъфтява... И тъй като този абсолютен ред в светлината на здравия разум и особено на християнската вяра не може да има друг произход освен от Бог – Създателя наш, Който всеки човек носи в себе си, следва, че достойното упражняване на политическата власт е и достойнството на неговата съпричастност към властта* (срв. Пий XII, Коледно радиопослание, 1944 г.²⁴).

48. Власт, която се основава само или главно на заплахата, на страх от наказания, на обещания или съблазън за награди, не тласка хората към успешно извършване на общественополезни дела. Ако предположим, че ги ограничава, това е недопустимо с оглед на тяхното човешко достойнство, на поведението им като разумни и свободни същества. Властта е преди всичко нравствена сила. Следователно на първо място тя трябва да е призив към съзнанието, към съвестта на всеки, доброволно решил да даде своя принос за благо на обществото. И тъй като всички хора са равнопоставени по природни дадености, никой от тях не може да задължи другия да прави нещо, в което не е лично убеден. Само Бог може, защото единствен той вижда и оценява тайно постъпките, които направляват човека според собствената му душевност.

49. Човешката власт може да задължава нравствено само ако е органично свързана с Божията власт и е част от нея (срв. Лъв XIII, Енциклика *Diuernum illud*, 1881 г.²⁵).

50. По такъв начин се опазва и личното достойнство на гражданите, тъй като тяхното подчинение на държавната власт не е подчиненост на човек от човек, а в изконния смисъл е акт на уважение към Бога творец, който е разпоредил отношенията на съжителство да се уреждат от избран от самия Него ред. Като отдаваме почит на Господ, ние не се унижаваме, а се извисяваме и облагородяваме, тъй като да се служи на Бог е равносгодно на царуване: *servire Deo regnare est* (срв. пак там, с. 278; и Лъв XIII, Енциклика *Immortale Dei*, 1885 г.²⁶).

51. Властта, както бе казано, е постановена от нравствения ред и произтича от Бог. Когато нейните закони или постановления са в противоречие с този ред и следователно са в разрез с волята на Бог, те нямат сила да противоборстват на съвестта, тъй като *трябва да се покоряваме пове-*

че на Бога, нежелани на човеци (Деян. 5:29). В такъв случай властта престава да бъде добронамерена и се изражда в насилие. Човешкият закон тежи на мястото си, доколкото е съобразен със здравия разсъдък и следователно произтича от Вечния закон. Когато обаче даден закон е в противоречие с разума, той се приема като несправедлив, престава да изпълнява функцията си и се превръща по-скоро в насилствено действие.²⁷

52. Все пак от факта, че властта произтича от Бог, не следва, че хората нямат свобода да посочват лицата, избрани да я упражняват, както и да определят структурите на държавната власт и методите, които тя използва. Заради това гореизложената доктрина е напълно съвместима с всички недвусмислено демократични управления (срв. Льв XIII, Енциклика *Diuturnum illud*, 1881 г.²⁸).

Осъществяване на общото благо: право на съществуване на държавните власти

53. Всички хора и институции са длъжни да дадат своя специфичен принос в осъществяването на общото благо. Това предполага те да следват собствените си интереси в хармония с обществените изисквания и да насочват към същата цел своите достижения – в блага и услуги, – както повеляват законите, базирани на критерии за справедливост в необходимата форма и според собствения опит и познания, т.е. чрез законосъобразни действия, чието съдържание е нравствено приемливо или поне насочено към доброто.

54. Осъществяването на общото благо всъщност отразява целесъобразността на държавната власт, която е длъжна да го изпълнява, като признава и спазва нормативните документи и при необходимост предприема действия, наложени от историческите ситуации (срв. Пий XII, Коледно радио послание, 1942 г.²⁹).

Фундаментални аспекти на общото благо

55. Към елементите на общото благо следва да се причислят етническите особености, отличаващи различните човешки групи (срв. Пий XII, Енциклика *Summi pontificatus*, 1939 г.³⁰). Обаче тези ценности и характерни особености са само част от съдържанието на общото благо. В своите главни и най-дълбочинни аспекти общочовешката съкровищница не може да бъде възприета само чрез доктринерски определения и още по-малко чрез фокусиране в нейното историческо съдържание освен като елемент, съотносим главно към индивида, бидейки същият основен обект, продукт на човешката природа (срв. Пий XI, Енциклика *Mit brennender Sorge*, 1937 г.³¹).

56. На второ място, общото благо е благодат, в чието завоюване имат право да участват всички членове на дадено обществено-политическо устройство, макар и в различна степен, т.е. според своите задачи, заслуги и условия. Държавната власт е длъжна да го предостави за ползване от всички, без предпочитание към отделни индивиди или групи от хора, както учи нашият предшественик Льв XIII: *По никакъв начин не трябва да се постъпи така, че гражданската власт да обслужва интересите на един или на малцина, тъй като тя е предопределена да обслужва всички* (Лъв XIII, Енциклика *Immortale Dei*, 1885 г.³²). Но основанията за справедливост и равнопоставеност понякога могат да изискват от държавните власти да проявят специално отношение към най-слабите членове на обществения организъм, които са с по-оскъдни възможности, за да потърсят те защита на своите права и на законните си интереси (срв. Льв XIII, Енциклика *Rerum novarum*, 1891 г.³³).

57. Тук трябва да привлечем вниманието върху обстоятелството, че всеобщото благо засяга самия човек: отнася се както към нуждите на неговото тяло, така и към изискванията на неговата душевност. В това отношение държавната власт трябва да се ангажира, за да осигури по подходящ начин и в степени, които обстоятелствата диктуват, и при спазване на йерархията на ценностите материалното и духовното благосъстояние на населението (срв. Пий XII, Енциклика *Summi pontificatus*, 1939 г.³⁴).

58. Основните начала са посочени в съвършен синхрон с изложеното в *Mater et magistra*: *Общото благо се състои в съвкупността на онези обществени условия, които позволяват и стимулират у човешките същества цялостно развитие на тяхната личност* (Йоан XXIII, Енциклика *Mater et magistra*, 1961 г.³⁵).

59. Човешките същества, които притежават тяло и безсмъртна душа, продължават своето съществуване, дори и да не успяват да постигнат съвършеното щастие с течение на времето. Заради това общественото благополучие се постига не чрез възпрепятстване на техните стремежи, а като им се помага в постигането на тяхната небесна и вечна цел (срв. Пий XI, Енциклика *Quadragesimo anno*, 1931 г.³⁶).

Задачи на държавната власт, права и задължения на личността

60. В съвременната епоха осъществяването на общото благо намира своето основно изражение в правата и задълженията на личността. Заради това главна цел на институциите е да се придържат към признаване, зачитане, създаване и опазване на тези права; всячески да улесняват хората при изпълнението на съответните ангажименти. *Да се покровителства недосегаемата област на правата на човека и да се подпомага изпълнението на неговите задължения, е основно изискване на всяка обществена власт* (срв. Пий XII, Радио послание по случай Петдесетница, 1941 г.³⁷).

61. Поради това всяко действие на държавната власт, ако гопусне да се пренебрегнат или нарушат тези права, се превръща в действие, противоречащо на приетите законови разпоредби, и се счита за лишено от всякаква правна стойност (срв. Пий XI, Енциклика *Mit brennender Sorge*, 1937 г.³⁸).

Хармонично съставяне и ефикасна защита на правата и задълженията на личността

62. Основна задача на държавните власти е строго да следят за хармоничното изграждане на отношенията между хората, така че упражняването на права от едни да не съставлява пречка или заплаха за упражняване на същите права от други и този процес да се съпътства с изпълнението на съответни задължения; тяхна задача е да покровителстват успешното изпълнение или да възстановят упражняването на такива права (срв. Пий XI, Енциклика *Divini Redemptoris*, 1937 г.³⁹).

Дълг да се подпомагат правата на личността

63. Изискване на общото благо е държавните власти ефективно да подпомагат създаването на нормална човешка среда, в която на всички членове на обществения организъм да се осигури възможност за развитие и да бъде улеснено действителното упражняване на споменатите права и изпълнение на съответните задължения. Опитът потвърждава, че когато липсва адекватно институционално действие, стопанските, обществените и културните противоречия между отделните индивиди се засилват, особено в нашата епоха. Съответно основните права на личността рискуват да се изпразнят от съдържание; проваля се и изпълнението на техните задължения.

64. Необходимо е държавните власти да подкрепят икономическия растеж заедно с бурното разрастване на обществения прогрес; да подпомагат развитието на производствените процеси, на основните потребителски услуги, като пътна мрежа, транспорт, съобщения, водоснабдяване, жилища, здравна помощ, просвета, почивно дело, осигуряване на подходящи условия за църковен живот. Да имат грижа да се оживят застрахователните системи, така че в случаи на негативни събития или на събития, изискващи по-големи семейни отговорности, всеки човек да може да разчита на достатъчни средства за един достоен жизнен стандарт; на онези, които са годни да работят, да се предложи трудова заетост, съответстваща на техните способности. Заплащането на труда да бъде определено въз основа на критерии за справедливост и равенство; на трудещите се в производствената сфера да бъдат осигурени условия, за да развият своите дейности с чувство на отговорност; да бъде улеснено създаването на междинни организационни звена, които да направят

по-разностранен и плодотворен обществен живот; да стане достъпно участието на всички хора в сътворяването и използването на културните блага в най-подходящите начини и степени.

Равновесие между двете форми на намеса на държавните власти

65. Общото благо изисква държавните власти да развият двупосочна политика по отношение правата на човека: едната, насочена към създаване и опазване на тези права; другата, която да ги прилага практически. В тази област трябва да се прояви най-голямо внимание, така че двете действия да бъдат разумно уравновесени. Трябва да се избягва предпочитанието към отделни индивиди или обществени групи с цел неприкосновеност на правата им и да не се създават за тях привилегировани условия; трябва също да се внимава да не се стигне до нелепия резултат тези условия да се ограничат прекалено много или да се направи невъзможно тяхното непринудено упражняване. *Нужно е постоянно да се напоява принципът, че присъствието на държавата в икономическата област не се прави, за да се намалява все повече сферата на свободата на личната инициатива на отделните граждани, а да се осигури в тази сфера възможно най-голям простор за действена закрила на всички и на всеки, на основните права на личността* (Йоан XXIII, Енциклика *Mater et magistra*, 1961 г.⁴⁰).

66. Същият принцип трябва да вдъхновява и държавните власти в осъществяването на тяхната многостранна дейност, насочено към упражняването на права и към по-лекото изпълнение на задължения във всички сектори на обществения живот.

Структура и функциониране на държавните власти

67. Не може да се постанови веднъж завинаги каква е най-добрата структура, на чиято база да се изградят държавните власти, нито най-подходящият начин, по който те да изпълняват своите специфични функции, а именно: законодателна, административна, съдебна.

68. Тъй като структурата и функционирането на държавните власти не могат да не бъдат свързани със съответните политически организации в резултат на исторически възникнали ситуации, трябва да се има предвид, че тези ситуации се променят в пространството и във времето. Обаче ние смятаме, че така изградената държавно-политическа уредба, основана върху разделението на властите в споменатите три специфични функции, отговаря на изискванията, заложили в човешката природа. Компетентността и ефективното функциониране на изпълнителната власт са въпроси от юридически характер; правно регламентирани са отношенията между обикновените граждани и чиновниците. Това съставлява елемент на сигурност в полза на гражданите при упражняването и спазването на техните права и задължения.

69. Но за да може споменатата правно-политическа уредба на човешките общества да изпълнява присъщите си функции, е необходимо държавните власти да съобразяват методите и средствата си със сложността на проблемите, които са призовани да решават, както и със средата, в която действат; необходимо е също всяка от тях да усъвършенства своята функция по подобаващ начин. Това предполага законодателната власт да се упражнява в рамките на установения нравствен ред и конституционни норми и обективно да тълкува изискванията на общото благо при непрестанния развой на ситуацията; изпълнителната власт да прилага законите разумно при най-доброто им познаване и след трезва оценка на конкретните случаи; съдебната власт да упражнява правораздаването безпристрастно, да не се огъва пред каквото и да е натиск откъм частен интерес; отделните граждани или служби да получават ефикасна правна защита, на която имат право при изпълнение на дълга си, в личните взаимоотношения и в отношенията с държавните органи (срв. Пий XII, Коледно радиопослание, 1942 г.⁴¹).

Правно устройство и нравствена съвест

70. Едно правно устройство, съобразено с нравствените норми и съответстващо на степента на зрялост на държавно-политическата уредба, чието изражение е, несъмнено съставлява основен елемент в осъществяването на общото благо.

71. В наше време обаче общественият живот е толкова разнопосочен, сложен и динамичен, че законите уредби, макар и разработени с компетентна и далновидна съобразителност, са по-скоро неподходящи.

72. Освен това отношенията между отделните индивиди и различни техни организации, от една страна, и държавните власти, от друга, както и отношенията между самата изпълнителна власт в рамките на държавната общност често представляват толкова деликатни и невралгични зони, че не подлежат на организиране дори чрез добре подготвени кадри. Относно лицата, облечени с власт, за да останат верни на съществуващите правни уредби, вдъхновени и отворени към институциите, произхождащи от обществения живот, както и за да пригледят правните уредби към развитието на ситуацията и да решават по най-добрия начин всеки нов проблем, те трябва да имат ясни идеи за характера и обема на своите задачи; да бъдат личности с голямо духовно равновесие, да притежават изявен морален облик и да са с практически усет, за да тълкуват бързо и обективно конкретните случаи; да притежават решителна и силна воля, за да действат своевременно и успешно (срв. Пий XII, Коледно радиопослание, 1944 г.⁴²).

Участие на гражданите в обществения живот

73. Един от показателите за личностно достойнство е човешките същества да взимат активно участие в обществения живот, макар формите, чрез които участват, по необходимост да са свързани със степента на зрялост на самата държавно-политическа формация, чиито членове са и в която действат.

74. Посредством участие в обществения живот пред хората се разкриват нови и широки простори към доброто, а честите контакти между граждани и административни служители правят по-лесно разбирането на някои обективни изисквания на общото благо; регуливането на титулярите в обществените власти предотвратява тяхното изхвърляне и осигурява едно по-успешно подновяване съобразно общественото съзряване (срв. Пий XII, Коледно радиопослание, 1942 г.⁴³).

Знаци на времето

75. В правната организация на държавно-политическите общности в съвременната епоха преди всичко изтъква Хартата за основните човешки права – устав, който нерядко е вмъкнат в конституции или съставлява неделима част от тях.

76. На второ място, има стремеж да се закрепят чрез правни термини – под формата на документ, който се нарича конституция – позиции и постулати, по които се учредяват управленските власти, както и техните взаимоотношения, сферите им на компетентност, начините и способите, които трябва да ползват при изработването на съответните документи.

77. Установява се следователно едно законно положение под формата на права и задължения между гражданите и държавните власти, като на институциите се вменява преимуществената задача да признават, зачитат, съставят и следят за хармоничното изпълнение, да покровителстват и улесняват осъществяването на гражданските права и задължения.

78. Тук не може да бъде приета за вярна доктринерската позиция на някои, които издигат волята на човешките същества, взети индивидуално или групово, като главен и единствен източник на правата и задълженията им, както задължителността на конституциите, така и институционалната власт (срв. Льв XIII, Апостолическо писмо *Annum ingressi*, 1902 г.⁴⁴).

79. Тенденциите, които бяха загатнати тук, са несъмнен знак, че хората в съвременната епоха са придобили по-ясно съзнание за собственото си достойнство. Съзнание, което, докато ги подтиква да участват активно в обществения живот, изисква също и да настояват пред институциите да спазват и уважават правата на отделната личност – неприкосновени и неотменни; да търсят и да намират справедливо разрешение на проблемите си в установените правни разпоредби; да настояват управленските власти да бъдат изграждани чрез процедури, основани на конституционни норми, и да следят как те изпълняват специфичните си функции в строго установения правов ред.

III. ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ ПОЛИТИЧЕСКИТЕ ОБЩНОСТИ

Субекти на права и задължения

80. Ние също потвърждаваме онова, което непрекъснато са проповядвали нашите предшественици: държавно-политическите общности са подвластни една на друга със своите права и задължения, поради което и техните отношения следва да се уреждат в рамките на истината, справедливостта, действената солидарност и свободата. Същият нравствен закон, който урежда отношенията между отделните човешки същества, урежда и отношенията между съответните държавно-политически общности.

81. Това не е трудно да се разбере, когато се помисли, че хората, които представят своите страни, действайки от името и в техен интерес, не могат да изменят на собствените си национални достойнства и следователно не могат да нарушават закона на собствената си природа, който е нравственият закон.

82. Впрочем би било нелепо даже само да по-мислим, че хората – заради обстоятелството, че са определени да се занимават с управлението на държавни дела – могат да бъдат принудени да се откажат от собствения си народ, при положение, че са избрани на този висок пост, защото са считани за най-богати откъм човешки качества и са сред най-добрите представители на обществения организъм.

83. Освен това властта е стожер на нравствения порядък в човешкото общество; следователно не може да бъде използвана срещу него и ако това се случи, в същия миг ще престане да бъде такава; заради това Господ предупреждава: *Затова слушайте, царе, и разберете, научете се, съдии от земните краища! Внимавайте, вие, които владеете множествата и които се гордеете пред народите! От Господа ви е дадена властта, и силата – от Вишния, Който изследва делата ви и изпитва намеренията* (Прем. 6:1-3).

84. Накрая трябва да се напомни, че и при уреждането на отношенията между различните политически общности властта трябва да се упражнява така, че да се постигне общото благо, което е нейна цел и смисъл.

85. Главният елемент на общото благо е признаването и зачитането на нравствения порядък. *Редът между политическите общности следва да бъде въздигнат на нерушимия и неизменен пиедестал на нравствения закон, проявен от самия Творец чрез природния ред и от Него внедрен в сърцата на хората с незаличими слова... Като бляскав фар той трябва да направлява с лъчите на своите принципи делата на хората и държавите, които трябва да следват поучителните, здравословни и полезни сигнали, ако не искат да осъдят на бури и риск от провал всяко усилие за установяване на нов ред* (срв. Пий XII, Коледно радиопослание, 1941 г.⁴⁵).

Към правдивост

86. Отношенията между различните политически общности трябва да се уреждат правдиво. А това изисква най-напред да се премахне всяка следа от расизъм; да бъде признат принципът, че

всички политически общности са равни по отношение на природните дадености, поради което всяка от тях има право на съществуване, на собствено развитие, на необходимите средства за осъществяването му; принципът за равнопоставеност следва да бъде първият отговорен фактор за това; всеки да има право на добра репутация и на дължимото признание.

87. Сред многоликото човешко общество често съществуват различия, дори значителни: в познанията, в добродетелите, в творческите умения, в притежаването на материални блага. Но това никога не може да оправдае желанието да се наложи собственото превъзходство над другите; по-скоро е показател за по-голяма отговорност в приноса, който всеки и всички трябва да дават за взаимното извисяване.

88. По такъв начин всяка държавно-политическа общност се различава от другата по степен на култура или икономическо развитие; а това по никакъв начин не може да оправдае налагането на едните преимущества над другите – по-скоро те могат да бъдат още един повод да се чувстват по-ангажирани в делото за общия на човечеството възход.

89. Не съществуват висши човешки същества по природа, нито низши – всичките са равни по произход, тъй като са човешки създания. Следователно няма висши политически общности по природа, нито низши, защото всички са равнопоставени по природен произход, бидейки те тела, чиито части са самите човешки същества. В такъв случай не бива да се забравя, че с право народите са много чувствителни, когато става дума за национална доблест и чест.

90. Освен това правдивостта налага в многообразните инициативи, станали възможни благодарение на напредъка в съвременните комуникации – инициативи, чрез които се осъществява взаимното опознаване между народите, – да се възхваляваме от неподправената обективност, което не изключва да се отдава предпочитание или да се посочват за пример отделни положителни черти в живота и правовата уредба на някои народи. Трябва обаче да бъдат отхвърлени и порицавани онези информационни методи, чрез които – изкривявайки истината – се нахвърля несправедливо репутацията на един или друг народ (срв. Пий XII, Коледно радиопослание, 1940 г.⁴⁶).

Според изискванията на справедливостта

91. Отношенията между държавно-политическите общности трябва да бъдат уреждани на базата на справедливостта, което предполага освен признаването на взаимните права също и изпълнението на съответните задължения.

92. Политическите общности имат право на съществуване, на собствено развитие, на средства за неговото осъществяване; да бъдат първите негови създатели; имат също и правото на добра репутация и на съответните почести и по силата на казаното имат абсолютното основание да спазват всяко от тези права и да избягват всичко, което може да възпрепятства тяхното изпълнение. Както при отношенията между отделните човешки същества не е позволено на едните да прокарват своите интереси във вреда на другите, така и в тези взаимоотношения не е позволено на едните да се развиват, като потискат другите. Тук е уместно да се цитира казаното от св. Августин: *Като се пренебрегне справедливостта, в какво друго ще се превърнат кралствата, ако не в големи територии на грабителите?*⁴⁷

93. Разбира се, и между държавно-политическите общности могат да възникнат противоречия на интересите; но противоречията трябва да се превъзмогват и съответните спорове да се решават не чрез прибегване до сила, лъжа или измама, а както подобава на човешките същества – чрез взаимно разбиране, трезва и обективна оценка и справедливо уреждане.

Отношението към малцинствата

94. От XIX в. една твърде разпространена основна тенденция в историческото развитие е, че държавно-политическите общности се приспособяват към националните. Поради една съвкупност от причини обаче невинаги е ставало така, че географските граници да съвпадат с етническите, което поставя началото на явлениято *малцинства* и на произтичащите оттук сложни проблеми.

95. Трябва да се потвърди по категоричен начин, че всяко действие, имащо за цел да потисне и задуши жизненоважния поток на малцинствени групи, е тежко нарушение на справедливостта; и в още по-голяма степен, когато над тях се извършва геноцид.

96. Справедливостта изисква държавните власти да се грижат за хуманното развитие на малцинствата чрез ефикасни мерки в полза на развитието и съхраняването на техния език и традиции, икономическите им ресурси и инициативи от всякакъв етнокултурен характер (срв. Пий XII, Колегно радио послание, 1941 г.⁴⁸).

97. Тук трябва да се подчертае, че членовете на малцинствените групи като следствие на реакция спрямо сегашното им положение или поради тежки исторически грами могат нерядко да бъдат погледени и да преекспонират важността на етническия елемент, който ги отличава до степен, че да го поставят над човешките ценности. Сякаш онова, което е свойствено за човечеството като цяло, трябва да е в зависимост от онова, което е присъщо на една малцинствена група. Мъдростта ни диктува да се вслушаме в умението да съхраним всеки црих и подробност от самобитността на отделните култури, защото това ще позволи на всички народи да обогатят себе си с нови познания. Миграцията на духовни ценности, присъщи на традиции или цивилизации, всяка различна от другата, се пренася през вековете и се складира в общата човешка съкровищница. За тази цел всяка етническа група с натрупаното от поколения познание би могла да бъде нещо като мост, улесняващ циркулацията на живота в неговите различни проявления.

Действена солидарност

98. Отношенията между държавно-политическите общности следва да бъдат регулирани въз основа на истината и справедливостта. Тези отношения постоянно се оживяват от една действена солидарност посредством различни форми на икономическо, социално, политическо, културно, спортно сътрудничество – форми, възможни и плодотворни в настоящата политическа епоха. По този въпрос трябва винаги да се взема под внимание, че смисълът на съществуването на държавната власт не е да затваря и потиска народа си в тесния кръг на установения политически строй, а да работи за добруването му и оттук за разцвета на благополучието на държавите с различни политически режими; това трябва да се схваща и прокарва като компонент на благополучието на цялото човешко семейство.

99. Предполага се, че всяка държавно-политическа общност ще преследва своите интереси, без да вреди на друга, имаща различен от нейния политически статус, и съвместно ще действат за мирно и ползотворно решаване на общочовешки интереси.

100. Наред с казаното общото благо изисква различните по своето управление държавно-политически общности да подпомагат стокообмена във всеки един сектор на международните икономически отношения, да бъдат в помощ на отделните граждани и на междинните звена и организации. На земята живеят значителен брой етнически групи, повече или по-малко различаващи се една от друга. Но елементите, които характеризират една етническа група, не трябва да я превръщат в затворен тип общност, недостъпна за приналежащите към други етноси индивиди. Това би било в крещящо противоречие с духа на нашата епоха, в която различията между народите са почти премахнати. Не бива да се забравя, че ако по силата на собствените етнически белези хората се различават едни от други, те притежават и общи основни черти и са предопределени от майката-природа да се срещнат в света на духовните ценности, чиято прогресивна асимилация им отваря възможността за безгранично усъвършенстване. Поради тази причина трябва да им бъдат

признати правото и задължението да живеят в условия на общуване помежду си.

Равновесие между население, земя и капитали

101. Както е известно, в света има страни, разполагащи с изобилие на обработваеми земи, но с малобройно население; в други пък липсват пропорционалност между природни богатства и достатъчно капитали. Това обстоятелство предполага държавите да установят отношения на взаимно сътрудничество, като засилват помежду си обмена на капитали, блага и хора (срв. Йоан XXIII, Енциклика *Mater et magistra*, 1961 г.⁴⁹).

102. Тук смятаме за уместно да отбележим, че всякога, когато е възможно, капиталът е този, който трябва да търси труда, а не обратно. По такъв начин на много лица ще се предложат конкретни възможности да създадат по-добро бъдеще за себе си и за поколенията, без да бъдат принудени да се „присаждат“ от собствената си среда в друга, което е невъзможно да се осъществи без болезнени сътресения и трудни периоди на индивидуално човешко преустройство и социална интеграция.

Въпросът за политическите бежанци

103. Чувството за универсално бащинство, което Господ е запалил в нашата душа, ни кара да изпитваме дълбока горчивина, когато разглеждаме явлениято политически бежанци – явление, придобило широки размери и криещо все повече и по-болезнени страдания.

104. Този факт, за съжаление, показва, че има страни с политически режими, които не осигуряват на някои свои поданици възможност за лична изява, не им позволяват да изказват свободно мнение, различно от официално възприетото. В тези страни се оспорва и направо пренебрегва правото на подобни отклонения от установения режим. Няма съмнение, че това представлява един радикален обрат в порядъка на нормалното човешко поведение, тъй като съществуването на всяко държавно устройство се базира върху презумпцията за общото благо на страната, чийто фундаментален елемент са признаването на правото на свобода и осигуряването на имунитета на народа.

105. Не е излишно да се припомни, че политическите бежанци са хора като всички нас и следва да им се признаят всички права, полагащи се на личността – права, от които те не могат да бъдат лишавани, когато поданството им е отнето в страните, откъдето произхождат.

106. Сред правата, отнасящи се до личността, е и правото бежанците да намерят убежище в държава с друга политическа система на управление, където се предполага, че те ще могат да създадат за себе си и за своето семейство едно достойно бъдеще. Следователно тази държавна общност изпълнява човешкия си дълг, като позволява прием на новодошлите, като им помага да се интегрират в новото за тях общество, ръководейки се от хуманните принципи на общото благо.

107. Радостни сме, че имаме повод да изкажем нашето искрено признание за всички подети инициативи, провеждани от човешка солидарност и християнска любов с цел да се направи по-безболезнено „присаждането“ на отделни личности от един в друг обществен организъм.

108. Нека ни бъде позволено да привлечем тук вниманието и да изкажем благодарност на всички праведни души за разностранната им дейност, развивана в една толкова деликатна сфера от специализираните международни институции.

Разоръжаване

109. Наред с това възприемаме с болка констатацията, че в икономически най-развитите държави са създадени и продължават да се създават въоръжения в гигантски размери; че заради подобна цел се изсмуква изключително висок процент духовни ценности и икономически ресурси; че

цялото население в тези държави е подложено на нелека саможертва, а други народи – като следствие от това – са лишени от сътрудничество, необходимо за тяхното социално-икономическо развитие и напредък.

110. Въръженията, както е известно, трябва да бъдат оправдани предвид съображението, че ако днес е възможен някакъв мир, той не би могъл да бъде друг освен основаващ се на равновесието на силите. Следователно, ако една държавно-политическа общност се въръждава, другите политически общности не трябва да изостават, а да се въръжават и те самите. И ако една държава произвежда ядрени оръжия, останалите също трябва да го правят с равностойна разрушителна мощ.

111. В резултат на това хората по цялото земно кълбо живеят под угрозата от ураган, който може да се разрази всеки миг с невъобразими разрушителни последици. Оръжията са налице, но е трудно да си представим, че може да има хора, способни да поемат отговорност за разрушенията и страданията, които една война би причинила. Не е изключено някакъв непредвидим и неконтролируем фактор да възпламени искрата, която да задвижи военния апарат. Трябва да се има предвид, че даже да бъде осуетена една истинска война благодарение на трезвия разум, оправдан е страхът, че фактът на самото продължаване на ядрените експерименти с военна цел може да има губелни последици за живота на земята.

112. Заради това справедливостта, благоразумието и хуманността изискват да се спре напреварата във въръжаването, да се намалят едновременно и взаимно съществуващите вече въръжения, да се унищожат ядрените оръжия и да се постигне най-после разоръжаване, подложено на ефикасен постоянен контрол. Не трябва да се позволи – заявява Пий XII – *бедствието на една световна война с нейните икономически и социални разрушения, с нейните морални сътресения и отклонения да се стовари за трети път върху човечеството* (срв. Пий XII, Коледно радиопослание, 1941 г.⁵⁰).

113. Трябва да се признае, че спирането на производството на оръжия с бойна цел, действителното им намаляване и с още по-голямо основание тяхното унищожаване са невъзможни или почти невъзможни, ако в същото време не се направи цялостно разоръжаване; ако не се воюва срещу напреварата във въръжаването и не се ликвидира съществуващата военна психоза. Това изисква критерият за мир, намиращ опора върху схващането за равновесие във въръжаването, да бъде заменен с принципа, че истински мир може да се постигне само в атмосфера на взаимно доверие. Ние считаме, че става дума за цел, която трябва да се превърне в наша мисия – цел, която поколенията ще оценят.

114. Тази цел е продиктувана от здравия разум. Очевидно е или поне би трябвало да бъде такова за всички, че отношенията между държавно-политическите общности, както тези между отделните човешки същества, трябва да се уреждат не като се прибегва до силата на оръжията, а в светлината на разума, т.е. с помощта на истината, справедливостта и действителната солидарност.

115. Това е една изключително желана цел. Нима има някой, който най-горещо да не желае да бъде премахната урозата от война и мирът да бъде запазен и укрепен?

116. Тази цел е от най-голяма полза за човечеството. От мира всички извличат облаги: отделният човек и неговото семейство, народите, цялата планета. Все още звучат в ушите ни строго предупредителните слова на Пий XII: *В мир нищо не се губи, във война всичко може да се загуби* (срв. Пий XII, Радиопослание, 24 август 1939 г.⁵¹).

117. Затова като наместник на Исус Христос, Спасител на света и Миротворец, като тълкувател на най-дълбокия стремеж на цялото човешко семейство, следвайки отзвука на нашата душа, обхваната от вълнение за доброто на всички, чувстваме се в дълг да призовем най-настойчиво хората – особено онези, които са натоварени с държавни отговорности – да не пестят усилия да

придават на своите действия и политики разумен и хуманен ход на развитието.

118. В най-високите и отговорни асамблеи трябва да се разглежда зорко проблемът за мирното уреждане на отношенията между политическите блокове в световен мащаб; всички наравно да се стремят към уреждане на споровете помежду си на базата на искреност, на доверие при преговорите и на изпълнение на поетите задължения.

119. От наша страна не ще престанем да молим за Божията благословия, за да имат техните усилия благотворни резултати.

В условия на свобода

120. Отношенията между държавите с различен политически строй на управление трябва да се уреждат по свободна воля. Това означава никоя от тях да няма право да упражнява каквато и да е потискаща дейност над друга или да си позволи неуместно вмешателство. Всички обаче трябва да имат грижата да постъпват така, че у всяка да личат чувство за отговорност, дух на инициативност и ангажираност към разрешаването на конфликтите и стремеж към възход във всички области.

Възход на политическите общности във фаза на икономическо развитие

121. Всички човешки същества са свързани в общия си произход, свързва ги вярата за спасение и за висша съдбовност, която укрепва съзнанието им за принадлежност към единното християнско семейство. Поради тази причина в енцикликата *Mater et magistra* поканихме представители на икономически развитите държави да установят отношения на многостранно сътрудничество със страните, които са техни политически опоненти и са все още в процеса на своето икономическо изграждане (срв. Йоан XXIII, Енциклика *Mater et magistra*, 1961 г.⁵²).

122. Сега можем да потвърдим с удовлетворение, че нашият призив срещна широк благоприятен прием. Изпълва ни надежда, че в бъдеще такива срещи за обмяна на опит ще допринесат лишени от блага страни да достигнат за възможно най-кратко време такава степен на икономическо развитие, което да позволи на населението да живее в условия, съответстващи на полагаемото се човешко достойнство.

123. Никога няма да бъде достатъчно да се повтаря, че сътрудничеството, за което говорихме, следва да се осъществява при най-голямо зачитане на правата и свободите на държавите, които се намират във фаза на развитие. А тези общности от своя страна трябва да чувстват каква голяма отговорност поемат и да станат първи радетели за осъществяването на социално-икономическия напредък в своите страни.

124. Нашият предшественик Пий XII проповядваше, че *в един нов строй, изграден върху нравствени принципи, няма място за накърняване на свободата, интегритета и сигурността на други народи, на тяхната териториална площ и отбранителна способност. Ако е неизбежно великите сили – заради техните по-големи възможности и по-голяма мощ – да трасират пътя за създаването на икономически групировки между тях и по-малките и по-слаби страни, не по-малко неоспоримо ще бъде (както за всички заради всеобщия интерес) правото на тези страни на уважаване на свободата им в политическата област, на ефикасно запазване на неутралитет в междудържавните спорове; на тях се полага според природното и международното право защитата на икономическо им развитие, тъй като по този начин ще могат да постигнат по-ефикасно и бързо общото благо, материалното и духовното благосъстояние на собствения народ* (срв. Пий XII, Коледно радиопослание, 1941 г.⁵³).

125. Заради това от напредналите в икономическото си развитие държави (за успехите им в раз-

личните отрасли на стопанството вече има информация в световните медии) се изисква да зачитат нравствените ценности и етническите особености на изостаналите в техническо и икономическо отношение страни, без да демонстрират превъзходство и претенции за надмощие или политическо вмешателство. По такъв начин те дават *ценен принос за създаването на световна общност, в която всички членове да са съзнателно подчинени на собствените права, действащи в отношение на равнопоставеност при осъществяването на общото благо* (Йоан ХХІІІ, Енциклопедика *Mater et magistra*, 1961 г.⁵⁴).

Знаци на времето

126. Все повече сред хората се разпространява убеждението, че международните противоречия не трябва да се решават, като се прибегва до сила, а посредством преговори.

127. Истина е, че погледнато в исторически план, това е резултат от ужасяващата разрушителна сила на ядрените оръжия, от ужаса, който повдига в душите ни споменът за неимоверните разрушения и непоносимите страдания, на които бе подложено цялото човечество. Поради това се оказва абсурдна мисълта, че в настоящия атомен век войната може да бъде средство за постигане на справедливост.

128. За съжаление, сред народите често властва духът на страха. Това ги подтиква да прахосват огромни средства за въоръжаване; дори се твърди – и няма причина да не се вярва, – че се въоръжават, за да нападат, а не за да разубеждават другите да не предприемат агресия.

129. Все пак позволено е да се надяваме, че хората, като се срещат и преговарят, ще открият по-лесно връзките, които ги свързват, ще намерят общ език за мирно разрешаване на възникналите проблеми. Позволено е да се надяваме, че осъзнавайки общия си произход, те ще стигнат до Божественото откровение, че между тях не бива да властват агресията и страхът, а любовта, която обединява хората в стремежа им към постигане на всеобщото благо.

IV. ВЗАИМОТНОШЕНИЯ НА ЧОВЕШКИТЕ СЪЩЕСТВА И ПОЛИТИЧЕСКИТЕ ОБЩНОСТИ СЪС СВЕТОВНАТА ОБЩНОСТ

Взаимозависимост между политическите общности

130. Неотдавнашните постижения на науката и техниката въздействат дълбоко върху човешките същества, като ги подтикват да си сътрудничат и ги насочват към всесветско съжителство. Все по-интензивно се засилва обменът на идеи и информация, на специалисти и хора, поради което в огромен мащаб се увеличава общуването между хората и свързващите ги междинни звена по интереси и възгледи, различните политически формации, както и международните власти на високо ниво. Докато взаимозависимостта на националните икономики се задълбочава, те ще се вмести в едни в други и в даден момент ще се превърнат, всяка една от тях, в съставна част на едно цяло, наречено единна световна икономика. Наблюдава се повишаване на нивото в обществения ред и сигурност, в образованието и услугите, и най-важното – мирът в държавите с различни политически режими е в жизненоважна взаимовръзка с подобряването на социалния статус на населението в отделните общности.

131. Днес никоя държавно-политическа общност не е в състояние да осъществява своите интереси, като се затваря в себе си, тъй като степента на нейното развитие и просперитет е също и съставна част от степента на развитие на всички други политически общности.

Недостатък на настоящата държавна организация по отношение на всеобщото благо

132. Единството на човешкото семейство съществува открай време, тъй като в него съжи-

телстват членове, равни по природна даденост. Вследствие на това винаги ще съществува обективното изискване всеки човек да работи и да помага с труд и знания в достатъчна степен за постигането на всеобщото благо, т.е. добруването на целия човешки род.

133. Още в миналото с право са смятали, че общественно-политическите власти на различните държави биха могли чрез познати средства да допринесат за всеобщото благо: посредством нормални дипломатически пътища или чрез срещи на най-високо равнище, използвайки правни възможности, като например конвенциите и договорите – средства, подсказани от природното право и гетерминирани от правото на народите и от международното право.

134. Вследствие на дълбоките промени, настъпили в отношенията на човешкото съжителство, от една страна, всеобщото благо повдига сложни, изключително важни и спешни проблеми, особено що се отнася до световната безопасност и мира. От друга страна, държавните власти на отделните политически общности – поставени в положение на юридическо равенство помежду си, колкото и да множат своите срещи и да засилват своята изобретателност в изработването на нови правни средства – повече не са в състояние да решават споменатите проблеми според изискванията. Това се дължи не само на липсата на добра воля или инициатива, а и на тяхната структурна непригодност.

135. Следователно може да се твърди, че в исторически план недостатъчно се е оказало съответствието между настоящата организация и действията на авторитарния делови принцип в световен мащаб по отношение на обективните изисквания на всеобщото благо.

Съотношение между историческо съдържание на общото благо и структурата и функционирането на държавните власти

136. Съществува органична взаимовръзка между историческото съдържание на общото благо, от една страна, и конфигурацията и функционирането на държавните власти, от друга. Така че нравственият порядък, както повелява държавната власт при съвместното съжителство за постигане на общото благо, изисква властта да бъде на висота, т.е. да е ефикасна според нравствените норми. Този постулат определя, че звената – в които властта е действена и преследва своята цел – трябва да се превърнат в структури, годни да тълкуват по нов начин общото благо в историческото развитие на човешкото съжителство.

137. Нашият стремеж към всеобщото благо поставя днес проблеми с глобални измерения, които не могат да бъдат адекватно посрещнати и решени, ако няма държавна власт, която да има всеобхватност, структура и средства в сегашните си, познати ни пропорции; държавна власт, която да е в състояние да действа по ефикасен начин в световен план съобразно новата обстановка. Нравственият порядък повелява такава власт да бъде създадена.

Държавни власти, учредени по общо съгласие, а не наложени със сила

138. Държавните власти, ползващи се с авторитет в световен мащаб и съответно със средства, за да постигат успешно конкретно поставените цели за всеобщото благо, трябва да бъдат учредени по общо съгласие, а не наложени със сила. Причината е, че властите трябва да са в състояние да функционират ефикасно. Нужно е техните действия да бъдат почтени, с мисъл за отговорността им пред народа и да са действително безкористни, т.е. целта им да е насочена към удовлетворяване на обективните изисквания на всеобщото благо. В противен случай има опасност националистически или световни разрушителни сили, наложени от най-мощни политически организации, да станат причина за възможни негативни въздействия в световен мащаб. Държавите с различен общественно-политически режим на управление, макар значително да се разминават в степента на икономическото си развитие и във военната си мощ, почти всички са особено чувствителни към вътрешния ред в страните си, поради което, напълно основателно, не са склонни да

се подчиняват на власт, наложена със сила, или на власт, в чието създаване те не са участвали или на която самите те не са решили да се подчинят чрез съзнателен и свободен избор.

Всеобщото благо и правата на личността

139. Както общото благо на отделните държави, така и всеобщото благо не може да съществува без уважение към човешката личност. Поради което световната общност трябва да постави на най-високо ниво, като основна цел пред човечеството признаването, закрилата и подпомагането на човешките права: чрез пряко действие, когато случаят го изисква, или чрез създаване на подходящ климат на световната сцена, която да позволи на държавните власти в отделните политически общности да предприемат адекватни действия, вкарвайки в ход своите специфични функции.

Принципът на взаимопомощ

140. Както се уреждат отношенията между отделни личности, семейства или междинни организации, така по пътя на взаимното разбирателство и взаимопомощ, в рамките на същия принцип следва да се уреждат отношенията с институциите на високо ниво, с правителствата на страните с различни обществено-политически режими на управление, с големите стопански обединения от световен мащаб. Това означава, че държавните власти в света трябва да поемат отговорността да посрещат и решават проблеми от икономически, социален, политически и културен характер, които всеобщото благо изисква. Става въпрос за проблеми, които поради своя обхват, сложност и спешност правителствените органи в регионален мащаб не са в състояние сами да разрешат.

141. Публичните власти на световната общност нямат за цел да ограничават сферата на действие на отделните държави и още по-малко да ги изместят, а да спомогнат за създаването в световен мащаб на среда, в която всяка държава с различен политически строй на управление ще може да изпълнява своите задачи и задължения, да упражнява своите права с по-голяма сигурност (срв. Пий XII, Слово пред младежите от асоциацията А.С.І., 12 септември 1948 г.⁵⁵).

Знаци на времето

142. Както е известно, на 26 юни 1945 г. бе създадена Организацията на обединените нации (ООН), към която впоследствие се присъединиха междуправителствени институции с важни международни задачи в икономическата, социалната, културната, образователната и здравната област. ООН си постави за главна цел да запази и укрепи мира между народите, като развива между тях приятелски взаимоотношения, основани върху принципите на равенство, взаимно уважение, многостранно сътрудничество във всички сектори на съвместното съществуване.

143. Акт с най-голяма важност, извършен от ООН, е приемането на *Всеобщата декларация за правата на човека* от Генералната асамблея на 10 декември 1948 г. В преамбюла на тази декларация като идеал за следване от всички народи и нации се провъзгласява действителното признаване и зачитане на тези права и свободи.

144. По отношение на някои по-особени точки на Декларацията бяха повдигнати възражения и основателни резерви. Няма съмнение обаче, че този документ бележи важна крачка по пътя към създаване на правно-политическа организация на световната общност. В него действително е признато официално личното достойнство на всички човешки същества и като следствие от това за тяхно основно право е провъзгласено правото им да действат свободно в търсенето на истината, в създаването на здрав морал и справедливост, както и правото на достоен живот. Провъзгласени са и други права и свободи, свързани с вече споменатите.

145. Пожелаваме впрочем Организацията на обединените нации – в рамките на своите структури и материални възможности – да бъде все повече на висотата на обхватността и благородството

на своите задачи. И да се стигне до деня, в който всеки човек ще може да потърси и да намери в нея ефикасна закрила на своите ненарушими и неотчуждаеми човешки права и достойнства. Още повече, че отделните човешки същества, участвайки все по-активно в общественния живот на своите страни, показват нарастващ интерес към живота на другите народи по света и издигат глас с все по-ясното съзнание, че са будни членове на световната общност.

V. ПАСТИРСКИ ПРИЗИВИ

Дълг за участие в общественния живот

146. Още веднъж си позволяваме да призовем нашите чеда към вменения им дълг да участват дейно в общественния живот и да допринасят за постигането на общото благо на човешкото семейство и на собствената си страна; да имат грижа – в светлината на вярата и чрез силата на любовта – икономическите, социалните, културните и политическите институции да бъдат такива, че да не създават пречки, а да подпомагат или да направят по-леко за людеите тяхното усъвършенстване както в природосъобразен, така и в свръхестествен порядък.

Научна осведоменост, техническа годност, професионален опит

147. Не е достатъчно да сме просветлени от вярата и обхванати от силен стремеж към добро, за да вникнем и разберем една цивилизация в дълбочина и да я оживим в евангелски дух. За тази цел е необходимо да се внедрим в нейните институции и да работим всеотдайно в тях.

148. Тъй като нашата цивилизация се отличава предимно със своите научно-технически постижения, ние няма как да попаднем в научни лаборатории и институти и да работим ефикасно в тях, ако не притежаваме научна компетентност, технически знания и професионални умения.

Дейността като синтез на професионални научно-технически умения и духовни ценности

149. Приятно ни е да привличаме вниманието върху необходимостта от научна компетентност, технически умения, професионални способности, но това не е достатъчно, за да се превърне съжителството в истински човешки порядък, т.е. съжителството да бъде устроено на базата на истината, където мярка и цел да е справедливостта, двигателна сила да е любовта към ближния, а методът за осъществяване – свободата.

150. Тази цел изисква от хората да вършат своите светски дейности според техните иманентни закони и следвайки методи, присъщи на тяхната природа, но същевременно да развиват тази си дейност в рамките на нравствения порядък – като упражняване или отстояване на някакво право, като изпълнение на дълг или правене на услуга, като положителен отговор на съдбовния замисъл на Бог, целящ нашето спасение. От хората се изисква сами в себе си да проумеят своята временна дейност като синтез на професионалните си научно-технически или други умения с духовните ценности.

151. В националните общности с християнска традиция светските институции в съвременната епоха все по-често демонстрират високо ниво на научно-технически постижения, усъвършенствайки ги и постигайки успех в поставените специфични цели. Същевременно нерядко те са бедни откъм християнски вълнения и стремежи.

152. Безспорно за създаването и постигането на такива високи резултати в научно-техническия прогрес са допринесли и продължават да допринасят мнозина, които са се смятали и се смятат за християни; няма съмнение, че поне някои от тях са били такива или все още са. Как да си обясним това? Считаме, че обяснението може да се крие в своего рода срив в душите им, в разрыв между религиозната вяра и светската им дейност. Това е повод да се търси начин как да се възстанови у

тях вътрешното равновесие, за да може в техните светски прояви да е налице вярата като фар, който просветлява, и да има милосърдие – като извор на животворна сила.

Цялостно развитие на погростащите

153. Да допуснем, че въпросният разрыв между религиозна вяра и светска деятелност сред вярващите е резултат в голяма степен на липсата на солидно християнско възпитание. Твърде често в много среди липсва правилно съотношение между верско просвещение и научно обучение, т.е. набляга се на светското образование, докато се стигне до най-високи степени, а религиозното образование изостава на първоначално равнище. Ето защо при погростащите възпитанието в християнските ценности трябва да бъде цялостно и непрекъснато; те следва да се възпитават на култ към верските ценности, така че изграждането на нравственото съзнание да върви заедно с усвояването на научни знания; едновременно с това е нужно да се възпитава съзнанието за правилно и своевременно изпълнен обществен дълг (срв. Йоан XXIII, Енциклика *Mater et magistra*, 1961 г.⁵⁶).

Постоянна грижа

154. Считаме за необходимо да изтъкнем колко трудно е да се схване достатъчно точно балансът между обективните изисквания на справедливостта и конкретните ситуации; колко трудно се различават степените и формите, според които нравствените принципи и научните директиви могат да се прилагат реално.

155. Определянето на тези степени и форми е много по-трудно в наши дни, в епоха, която се характеризира с подчертана динамичност. Затова приспособяването на социалната реалност към обективните изисквания на справедливостта е проблем, който едва ли някога ще бъде окончателно решен. Следователно трябва да бдим над нашите деца, за да не се поддадат на леснината и да се нагодят към вече постигнати цели.

156. Нещо повече, хората едва ли не се терзаят от мисълта, че онова, което е било осъществено, е винаги малко в сравнение с това, което предстои да се прави. Полагат всички усилия да приспособят производствения процес, синдикалните сдружения, професионалните организации, застрахователните системи, правните уредби, политическите режими, културните, здравните, възстановителните и спортните организации към мащабите на атомната ера и на космическите достижения – ера, в която човешкото семейство вече е навлязло и е започнало своя нов път с безгранични перспективи.

Отношения между католици и некатолици в социално-икономическата и политическата сфера

157. Доктриналните линии, прокарвани в настоящия документ, произхождат или са подсказани от изисквания, заложили в самата човешка природа, и повечето от тях са част от областта на природното право. Следователно на католиците се предлага широко поле за срещи и сключване на съглашения както с християни извън настоящия Апостолически престол, така и с човешки същества, като цяло непросветлени в Христовата вяра, у които обаче е налице светлината на разума, както е налице и е действена природната им честност. *Нека в тези отношения нашите чеда да са бдителни, за да бъдат винаги верни на себе си, да не стигат никога до компромиси по отношение на религията и морала. Но същевременно да бъдат изпълнени с дух на взаимно разбиране, готови да съдействат лоялно за осъществяването на цели, които да са според природата им добри или склонни към добро* (срв. Йоан XXIII, Енциклика *Mater et magistra*, 1961 г.⁵⁷).

158. Никога не трябва да се смесва грешката с грешащия даже когато става дума за недостатъчно познаване на истината в морално-религиозната област. Грешащият е винаги и основно човешко същество и запазва при всеки отделен случай своето достойнство. Освен това у всяко човешко същество не уасва никога природно заложеното у него изискване да строши схемите на

греховността и да се ориентира към познанието на истината. Помощта Божия за него никога не липсва. Поради което, ако в даден момент от своя живот той няма ясна верска ориентация или е възприел погрешни схващания, утре може да бъде просветлен и да повярва в истината. Дори срещите и всевъзможните споразумения – в различните отрасли на светския живот – между вярващи и невярващи или невярващи и заблудени вярващи, тъй като са склонни да грешат, могат да станат повод да се разкрие истината и тя да бъде взета под внимание, т.е. да ѝ се отдаде полагащото ѝ се признание.

159. Трябва да се има предвид, че понякога трудно могат да бъдат опровергани философски лъженауки за природата, за началото и съдбата на Вселената и на човека чрез добре поднесени в кръжоци и движения разсъждения с биологически, технически, социално-политически и културен характер. Дори такива движения да са сформирани с убеждение в правотата на тези доктрини и от тях да са получавали и сега да получават възхновение някои умове – веднъж сътворени и окончателно дефинирани, те си остават винаги едни и същи. Горепосочените движения, въздействайки върху непрекъснато развиващите се исторически ситуации, не могат да не изпитват тяхното влияние и следователно не могат да не бъдат подвластни и на по-дълбоки промени. Освен това кой може да отрече, че в тези движения – в степенята, в която те са съобразени с повелите на здравия разум и претендират да тълкуват верните стремежи на човешката личност – няма положителни елементи, заслужаващи да бъдат одобрени?

160. Впрочем може да се случи така, че едно сближаване или практическа среща, считана довчера за неподходяща или неплодоносна, днес или утре да се окаже изгодна. За да решим дали такъв момент е настъпил, както и за да уточним начините и степените за евентуално съгласуване на дейности за постигането на икономически, социални, културни и политически цели, честни и полезни за реално преуспяване на обществото, трябва да преценим дали това са проблеми, които могат да се решат само с помощта на благоразумието, което е сред най-важните добродетели на нравствения и обществен живот. Затова според католиците такова решение се очаква предимно от тези, които живеят и творят в някои специфични сектори, където проблемите могат винаги да се съобразят с принципите на природното право, със социалната доктрина на Църквата и с директивите на църковните власти. Не трябва да се забравя, че на Църквата се полагат правото и дългът не само да защитава принципите на етичния и религиозния порядък, но и да се намесва авторитетно в делата на своите чеда от сферата на светските кръгове, когато става дума да се даде обективна преценка относно прилагането на тези принципи към отделните конкретни случаи (срв. Йоан XXIII, Енциклика *Mater et magistra*, 1961 г.; срв. Лъв XIII, Енциклика *Immortale Dei*, 1885 г.; Пий XI, Енциклика *Ubi Arcano*, 1922 г.⁵⁸).

Постъпателно развитие

161. Не липсват щедри хора, които, намирайки се в ситуации, недостатъчно удовлетворителни от гледна точка на справедливостта, се чувстват обзети от желание за промяна, като прескачат „на куц крак“ всички етапи, сякаш искат да извършат нещо подобно на революция.

162. Не бива да се забравя, че постъпателното развитие е житейски закон във всички негови изражения, поради което даже в светските институции някои напористи идеи трудно си пробиват път, защото невинаги революционното е по-добро от еволюционното развитие. При всички случаи е по-добре да се действа чрез убеждение, постепенно. *Не в революцията – проповядва Пий XI, – а в съгласуваната еволюция са спасението и справедливостта. Насилието никога не е постигнало друго, освен да руши, а не да гради, да разпалва страсти, а не да ги укротява, да трупа омраза и разрушения, а не да помирява спорещите; то принуждава хората и партиите към суровата необходимост да строят бавно отново, след мъчителни изпитания, върху развалините на несъгласията* (срв. Пий XI, Слово пред италиански работници, 13 юни 1943 г.⁵⁹).

Голяма, неизмерима задача

163. Прег всички хора с добра воля стои една голяма, неизмерима задача: да възстановят отношенията на съжителство в условията на истина, справедливост, любов и свобода; да има мир в отношенията на съжителство между отделните човешки същества, между семействата и родствениите групи, между нациите, гражданите и съответните политически формации, между самите държавно-политически общности, организации от всякакъв характер, от една страна, и световната общност, от друга. Изключително благородна е целта да се работи за осъществяването на истински грядивен мир в порядъка, установен от Бог.

164. Естествено, тези, които спомагат за ново изграждане на обществения живот въз основа на гореизложените критерии, не са много. Към тях е насочено нашето бащинско одобрение, нашата настойчива покана да продължат твърдо и все по-упорито своя нелек, но ползотворен труд. Крепи ни и надеждата, че тяхната численост ще се множи особено сред вярващите. Това е повеля на дълга, изискване на любовта. Всеки вярващ в този наш свят трябва да бъде лъч светлина, център на любов, животворен фермент и ще бъде толкова повече такъв, колкото повече дълбоко в себе си живее в общуване с Бог.

165. Действително не може да има мир на планетата, ако между отделните хора няма мир и съгласие, т.е. ако всеки един не внедри в себе си порядъка, желан и завещан ни от Бог. *Желае ли твоята душа – пита св. Августин – да победи своите страсти? Нека се покори на Онзи, Който е горе, и ще победи онова, което е долу. И у теб ще настъпи покой: истински, сигурен, ненарушим. В какъв порядък е този мир? Бог заповядва на душата, душата – на тялото – нищо по-естествено!*⁶⁰

Княз на мира

166. Тези наши гуми, които пожелахме да посветим на проблемите, тревожещи най-много човешкото семейство в настоящия момент и от чието правилно решение зависи напредъкът на обществото, са продиктувани от дълбокия стремеж, общ за всички хора с добра воля: укрепването на мира в света.

167. Като наместник – макар и толкова смирен и недостоен, на Онзи, Когото пророческото известие назовава Княз на мира (срв. Ис. 9:6), наш дълг е да разходваме всички усилия, за да умножим това благо. Но мирът ще остане само звук от празни слова, ако не се основава на ред, който настоящият документ очерта с доверчива надежда: ред, основаващ се на истината, изграден върху справедливостта, скрепен от милосърдието и действащ в условия на свобода.

168. Става дума за едно толкова високоблагородно дело, че човешките усилия, дори да се въодушевяват от най-похвално и добро желание, не могат сами да решат тази задача. За да бъде човечеството възможно най-вярно огледало на Божието царство, е необходима помощ свише.

169. Заради това нашият призив в тези свещени дни се извисява все по-високо и горещо към Онзи, Който чрез своето мъчително страдание и смърт победи греха – разрушителен елемент, приносител на траур и сътресения, – примири отново човечеството с Небесния Отец в Неговата кръв: *Защото Той е нашият мир, Който направи от двата народа един... и като дойде, благовести мир на вас, далечни и близки* (Еф. 2:14-17).

170. В литургията през тези дни прозвуча отново известието: *Surgens Iesus Dominus noster, stans in medio discipulorum suorum, dixit: „Pax vobis, alleluia“; gavisus sunt discipuli, viso Domino.*⁶¹ Той раздава мир, той носи мир: *„Мир ви оставям; Моя мир ви давам; Аз ви давам не тъй, както светът дава“* (Йоан. 14:27). Такъв е мирът, който искаме от Него с горещия гръх на нашата молитва.

171. Отдалечи от сърцата на хората онова, което може да ги изложи на риск, и ги направи свидетели на истината, правдата, братската обич; просветли ума на отговорните за народите, за да могат наред с грижите за доброто благосъстояние на техните граждани да осигурят и защитят големия

дар на мира; съживи у всички волята да преодоляват преградите, които ги разделят и им пречат да засият връзките си на взаимно милосърдие, да разбират и прощават на онези, които са ги наскърбили; благодарение на техните дела нека се побратимят всички народи на земята и да процъфтява у тях и вечно да царува така желаният мир.

172. В залог за такъв мир и с пожелание той да зрее в християнските общности, на вас поверени, особено по отношение на най-смирните и нуждаещи се от помощ и закрила, радостни сме да дадем вам, скъпи братя и сестри, свещеници от редовия и светски клир, и особено онези, които полагат всички усилия, за да превръщат в дела призивите ни, нашия Апостолически благослов за милостиво небесно благоволение. Накрая, на всички хора с добра воля, съавтори и те на тази наша енциклика, молим Всевишния да ги дари със здраве и благоденствие.

Дадено в Рим, при „Св. Петър“, на 11 април 1963 г.

1 Съкращенията и цитатите от Свещеното писание, както и транскрипцията на имената в тях са дадени по: Библия, изд. на Св. Синод на Българската православна църква, София, 1982.

2 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1942: AAS 35 (1943), pp. 9-24; IOANNES XXIII, Sermo, 4 Ian. 1963: AAS 55 (1963), pp. 89-91.

3 PIUS XI, Litt. enc. Divini Redemptoris: AAS 29 (1937), p. 78; EE 5/1223; PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus in festo Pentecostes, die 1 mensis Iunii anno 1941: AAS 33 (1941), pp. 195-205; EE 6/app.

4 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1942: AAS 35 (1943), pp. 9-24.

5 Divinae Institutiones, 1. IV, c. 28, 2: PL 6, p. 535.

6 LEO XIII, Litt. enc. Libertas praestantissimum: Acta Leonis XIII, VIII, 1888, pp. 237-238; EE 3.

7 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1942: AAS 35 (1943), pp. 9-24.

8 PIUS XI, Litt. enc. Casti connubii: AAS 22 (1930), pp. 539-592; EE 5/447-582; PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1942: AAS 35 (1943), pp. 9-24.

9 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus in festo Pentecostes, die 1 mensis Iunii anno 1941: AAS 33 (1941), p. 201; EE 6/app.

10 LEO XIII, Litt. enc. Libertas praestantissimum: Acta Leonis XIII, VIII, 1888, pp. 237-238; EE 3.

11 IOANNES XXIII, Litt. enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), p. 422; EE 7/304.

12 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus in festo Pentecostes, die 1 mensis Iunii anno 1941: AAS 33 (1941), p. 201; EE 6/app.

13 IOANNES XXIII, Litt. enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), p. 428; EE 7/333.

14 IOANNES XXIII, Litt. enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), p. 430; EE 7/341.

15 LEO XIII, Litt. enc. Rerum novarum: Acta Leonis XIII, XI, 1891, pp. 134-142; EE 3; PIUS XI, Litt. enc. Quadragesimo anno: AAS 23 (1931), pp. 199-200; EE 5/646-651; PIUS XII, Epist. enc. Sertum laetitiae: AAS 31 (1939), pp. 635-644; EE 6/85-101.

16 IOANNES XXIII, Litt. enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), p. 430; EE 7/341.

17 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1952: AAS 45 (1953), pp. 33-46.

18 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1944: AAS 37 (1945), p. 12.

19 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1942: AAS 35 (1943), p. 21.

20 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1942: AAS 35 (1943), p. 14.

21 Summa theol., I-II, q. 19, a. 4; cf. a. 9.

22 In Epist. ad Rom. c. 13, vv. 1-2, homil. XXIII: PG 60, p. 615.

23 LEO XIII, Epist. enc. Immortale Dei: Acta Leonis XIII, V, 1885, p. 120; EE 3.

24 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1944: AAS 37 (1945), p. 15.

25 LEO XIII, Epist. enc. Diuturnum illud: Acta Leonis XIII, II, 1881, p. 274; EE 3.

26 LEO XIII, Epist. enc. Diuturnum illud: Acta Leonis XIII, II, 1881, p. 278; EE 3; Epist. enc. Immortale Dei: Acta Leonis XIII, V, 1885, p. 130; EE 3.

27 Summa theol., I-II, q. 93, a. 3 ad 2um; cf. PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1944: AAS 37 (1945), pp. 5-23.

28 LEO XIII, Epist. enc. Diuturnum illud: Acta Leonis XIII, II, 1881, pp. 271-272; EE 3; PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1944: AAS 37 (1945), pp. 5-23.

29 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1942: AAS 35 (1943), p. 13; LEO XIII, Epist. enc. Immortale Dei: Acta Leonis XIII, V, 1885, p. 120; EE 3.

30 PIUS XII, Litt. enc. Summi pontificatus: AAS 31 (1939), pp. 413-453; EE 6/1-84.

31 PIUS XI, Litt. enc. Mit brennender Sorge: AAS 29 (1937), p. 159; EE 5/1178; Litt. enc. Divini Redemptoris: AAS 29 (1937), pp. 65-106; EE 5/1197-1280.

32 LEO XIII, Epist. enc. Immortale Dei: Acta Leonis XIII, V, 1885, p. 121; EE 3.

33 LEO XIII, Litt. enc. Rerum novarum: Acta Leonis XIII, XI, 1891, pp. 133-134; EE 3.

34 PIUS XII, Litt. enc. Summi pontificatus: AAS 31 (1939), p. 433; EE 6/44.

35 IOANNES XXIII, Litt. enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), p. 417; EE 7/286.

36 PIUS XI, Litt. enc. Quadragesimo anno: AAS 23 (1931), p. 215; EE 5/700.

37 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus in festo Pentecostes, die 1 mensis Iunii anno 1941: AAS 33 (1941), p. 200; EE 6/app.

38 PIUS XI, Litt. enc. Mit brennender Sorge: AAS 29 (1937), p. 159; EE 5/1178; Litt. enc. Divini Redemptoris: AAS 29 (1937), p. 79; EE 5/1226; cf. PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1942: AAS 35 (1943), pp. 9-24.

39 PIUS XI, Litt. enc. Divini Redemptoris: AAS 29 (1937), p. 81; EE 5/1228; cf. PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1942: AAS 35 (1943), pp. 9-24.

40 IOANNES XXIII, Litt. enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), p. 415; EE 7/276.

41 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1942: AAS 35 (1943), p. 21.

42 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1944: AAS 37 (1945), pp. 15-16.

43 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1942: AAS 35 (1943), p. 12.

44 LEO XIII, Epist. apost. Annus ingressi: Acta Leonis XIII, XXII, 1902-1903, pp. 52-80.

45 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1941: AAS 34 (1942), p. 16.

46 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1940: AAS 33 (1941), pp. 5-14.

47 De civitate Dei, 1. IV, c. 4: PL 41, p. 115; cf. PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1939: AAS 32 (1940), pp. 5-13.

48 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1941: AAS 34 (1942), pp. 10-21.

49 IOANNES XXIII, Litt. enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), p. 439; EE 7/374-376.

50 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1941: AAS 34 (1942), p. 17; BENEDICTUS XV, Adhortatio ad moderatores populorum belligerantium, 1 aug. 1917: AAS 9 (1917), p. 418.

51 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, 24 aug. 1939: AAS 31 (1939), p. 334.

52 IOANNES XXIII, Litt. enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), pp. 440-441; EE 7/378-384.

53 PIUS XII, Nuntius radiophonicus, datus pridie Nativ. D.N.I.C. anno 1941: AAS 34 (1942), pp. 16-17.

54 IOANNES XXIII, Litt. enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), p. 443; EE 7/394.

55 PIUS XII, Allocutio ad iuvenes ab Actione Catholica ex Italiae dioecesisibus Romae coadunatos, 12 sept. 1948: AAS 40 (1948), p. 412.

56 IOANNES XXIII, Litt. enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), p. 454; EE 7/442 ss.

57 IOANNES XXIII, Litt. enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), pp. 456-457; EE 7/457.

58 IOANNES XXIII, Litt. enc. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), pp. 456-457; EE 7/457; cf. LEO XIII, Epist. enc. Immortale Dei: Acta Leonis XIII, V, 1885, p. 128; EE 3; PIUS XI, Litt. enc. Ubi arcano: AAS 14 (1922), p. 698; EE 5/57 ss.; PIUS XII, Allocutio ad Delegates Unionis Internationalis Sodalitatum mulierum catholicarum ob communem Conventum Romae coadunatas, 11 sept. 1947: AAS 39 (1947), p. 486.

59 PIUS XI, Allocutio ad opifices ex Italiae dioecesisibus Romae coadunatos, habita in festo Pentecostes, die 13 mensis Iunii anno 1943: AAS 35 (1943), p. 175.

60 Miscellanea Augustiniana... S. Augustini Sermones post Maurinos reperti, Roma 1930, p. 633.

61 Resp. ad Mat., in feria VI infra oct. Paschae.

ОРИГИНАЛЕН ТЕКСТ НА ЛАТИНСКИ ЕЗИК: Ioannes PP. XXIII, Litt. Enc. *Pacem in terris* de pace omnium gentium in veritate, iustitia, caritate, libertate constituenda, [Venerabilibus fratribus Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis aliisque locorum Ordinariis pacem et communionem cum Apostolica Sede habentibus, clero et christifidelibus totius orbis itemque universis bonae voluntatis hominibus], 11 aprilis 1963: *Acta Apostolicae Sedis* (AAS) 55 (1963), pp. 257-304.

ПРЕВОД НА ИТАЛИАНСКИ ЕЗИК: Lettera enciclica *Pacem in terris* del Sommo Pontefice Giovanni PP. XXIII ai venerabili fratelli patriarchi primati arcivescovi vescovi e agli altri ordinari locali che sono in pace e comunione con la sede apostolica, al clero e ai fedeli di tutto il mondo nonché a tutti gli uomini di buona volontà: sulla pace fra tutte le genti nella verità, nella giustizia, nell'amore, nella libertà: *L'Osservatore romano*, 11 aprile 1963; *La Civiltà cattolica*, 114 (1963), II, 105 ss.

© Dicastero per la Comunicazione – Libreria Editrice Vaticana

ПРЕВОД НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК: Енциклика *Pacem in terris* на Негово Светейшество Йоан XXIII за мира между всички хора, основан на истината, справедливостта, любовта и свободата
Превод и съставителство: доц. д-р Кирил Карталов
Консултанти по текста: отец Петко Вълвов (богословска редакция), Симеон Тодоров (стилова редакция)
© Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, първо издание, 2013

PAX